

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

(найменування центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки)

Національний університет «Запорізька політехніка»

(повне найменування закладу вищої освіти)

Кафедра «Менеджмент»

(найменування кафедри, яка відповідає за дисципліну)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 22 Муніципальний менеджмент

(код і назва навчальної дисципліни)

спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
(код і найменування спеціальності)

освітня програма (спеціалізація) «Регіональне управління»
(назва освітньої програми (спеціалізації))

інститут, факультет економіко-гуманітарний, економіки та управління
(найменування інституту, факультету)

мова навчання державна

2021 рік

Робоча програма «Муніципальний менеджмент» для здобувачів вищої освіти
(назва навчальної дисципліни)
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», освітня програма
(спеціалізація) «Регіональне управління».

« 25 » 08, 2021 року

Розробник: Шитікова Л.В., к.е.н., доцент каф. менеджменту
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри менеджменту

Протокол № 1 від «30» 08 2021 року

Завідувач кафедри менеджменту (підпис) (прізвище та ініціали) (Пуліна Т.В.)

«30» 08_2021 року

Схвалено науково-методичною комісією факультету економіки і управління
(найменування факультету)

Протокол від «30» 08 2021 року № 34

«30» 08_2021 року Голова (підпис) (прізвище та ініціали) (Корольков В.В.)

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 28 <u>«Публічне управління та адміністрування»</u> (шифр і назва)	Нормативна	
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): 281 <u>«Публічне управління та адміністрування» освітня програма «Регіональне управління»</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		4-й	4-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ - _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 150		7-й	7-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 7	Перший (бакалаврський рівень)	Лекції	
		30 год.	8 - год.
		Практичні, семінарські	
		14- год	2 - год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		106 год.	140год.
Індивідуальні завдання:			
-	контрольна робота		
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 41,5% до 58,5%

для заочної форми навчання – 7,1% до 92,9%

1. Мета навчальної дисципліни

Мета: формування системи спеціальних знань здобувачів вищої освіти та вивчення теоретичних засад муніципального менеджменту; засвоєння механізмів практичної реалізації елементів спеціального економічного інструментарію управління розвитком муніципальних утворень; оволодіння принципами формування ефективних вертикальних та горизонтальних

взаємодій органів місцевого самоврядування; опанування сучасними методами адміністрування муніципальними галузево функціональними комплексами; вивчення особливостей муніципального управління в зарубіжних країнах для адаптивного використання його в практичній роботі органів місцевого самоврядування в Україні.

Завданнями дисципліни є:

- визначення теоретико-методологічних засад муніципального менеджменту як механізму ефективного управління розвитком муніципальних утворень;
- система нормативно-правового забезпечення управлінської діяльності місцевого самоврядування в Україні та її проблеми;
- види систем муніципального менеджменту та їх основні характеристики;
- особливості реалізації важелів спеціального економічного інструментарію муніципального менеджменту;
- характер вертикальних та горизонтальних зовнішніх взаємодій органів місцевого самоврядування;
- принципи сучасного управління галузево-функціональними комплексами муніципального утворення;
- загальні засади організації та здійснення муніципального управління в зарубіжних країнах.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів **компетентностей:**

інтегральна:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері публічного управління та адміністрування або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та наукових методів відповідної галузі і характеризується комплексністю та невизначеністю умов;

- загальних:

ЗК 2. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 3. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 4. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 6. Здатність працювати в команді

ЗК 7. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК 8. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 9. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 10. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 11. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 12. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 13. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів діяльності).

фахових (спеціальних):

С(Ф)К 1. Здатність до соціальної взаємодії, до співробітництва й розв'язання конфліктів.

С(Ф)К 2. Здатність забезпечувати належний рівень вироблення та використання управлінських продуктів, послуг чи процесів.

С(Ф)К 3. Здатність забезпечувати дотримання нормативно правових та морально-етичних норм поведінки.

С(Ф)К 4. Здатність використовувати в процесі підготовки і впровадження управлінських рішень сучасні ІКТ.

С(Ф)К 5. Здатність здійснювати інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських процесів із використанням сучасних інформаційних ресурсів та технологій.

С(Ф)К 6. Здатність здійснювати інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських процесів із використанням сучасних інформаційних ресурсів та технологій.

С(Ф)К 7. Здатність розробляти тактичні та оперативні плани управлінської діяльності.

С(Ф)К 9. Здатність впроваджувати інноваційні технології.

С(Ф)К 10. Здатність до дослідницької та пошукової діяльності в сфері публічного управління та адміністрування.

С(Ф)К 11. Здатність у складі робочої групи проводити прикладні дослідження в сфері публічного управління та адміністрування.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН 4. Знати структуру та особливості функціонування сфери публічного управління та адміністрування.

ПРН 5. Знати стандарти, принципи та норми діяльності у сфері публічного управління та адміністрування.

ПРН 6. Знати основні нормативно-правові акти та положення законодавства у сфері публічного управління та адміністрування.

ПРН 8. Розуміти та використовувати технології вироблення, прийняття та реалізації управлінських рішень.

ПРН 11. Уміти відшукувати та узагальнювати інформацію, робити висновки і формулювати рекомендації в межах своєї компетенції.

ПРН 14. Уміти коригувати діяльність у випадку зміни вихідних умов

Міждисциплінарні зв'язки: Пререквізитами та постреквізитами дисципліни «Муніципальний менеджмент» є дисципліни згідно структурно-логічної схеми підготовки здобувача вищої освіти.

2. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади муніципального менеджменту

Тема 1 Сутність та законодавча база муніципального менеджменту

Муніципальний менеджмент у системі публічного управління. Децентралізація влади в Україні. Поняття муніципального менеджменту. Місцеве самоврядування. Теорії місцевого самоврядування. Муніципальне утворення. Особливості муніципальних утворень в Україні. Базові поняття муніципального менеджменту: муніципалітет, місцеве співтовариство (спільнота), питання місцевого значення, муніципальне господарство, муніципальна власність, муніципальна служба. Європейська Хартія місцевого самоврядування. Система законодавчої бази муніципального менеджменту в Україні.

Тема 2. Побудова системи муніципального менеджменту

Характеристика системи муніципального менеджменту. Елементи підсистем муніципального утворення. Організаційна підсистема муніципального менеджменту. Класифікація органів місцевого самоврядування. Ланки органів місцевого самоврядування в Україні. Об'єкти муніципального менеджменту. Функціональна підсистема муніципального

менеджменту. Функції органів місцевого самоврядування. Функції муніципального менеджменту. Інструментальна підсистема муніципального менеджменту. Економічний інструментарій муніципального менеджменту

Тема 3. Муніципальні послуги – продукт діяльності муніципального утворення

Відмінності між матеріальними благами та послугою. Муніципальні послуги. Характеристика муніципальних послуг. Муніципальні послуги – продукт діяльності муніципального утворення. Вибір методу надання послуг. Критерії вибору методу надання послуг. Підходи до субсидіювання послуг. Типи задоволення від послуги. Класифікація і системи оплати муніципальних послуг.

Змістовий модуль 2 Компоненти процесу муніципального управління

Тема 4. Стратегічне управління розвитком муніципальних утворень

Стратегічне управління в муніципальному менеджменті. Завдання стратегічного управління розвитку муніципальних утворень. Модель технології розробки стратегії. Алгоритм стратегічного управління розвитком муніципального утворення. Стратегія розвитку муніципального утворення. Принципи розроблення стратегії розвитку муніципального утворення. Структура стратегії розвитку муніципального утворення. Спеціальний інструмент для характеристики конкурентних переваг та обмежень перспективного розвитку муніципального утворення. «SWOT-аналіз і А-В-С-аналіз». Основні складові SWOT-аналізу. Переваги SWOT-аналізу. Недоліки SWOT-аналізу. Принцип Парето

Тема 5. Проектний менеджмент у муніципальному управлінні

Муніципальний проект. Основні елементи проекту. Ознаки та класифікація проектів. Стадії життєвого циклу проекту. Управління муніципальним проектом на різних стадіях його життєвого циклу. Функції управління муніципальними проектами. Учасники проекту. Тендер як конкурсна форма проведення підрядних торгів. Основні учасники торгів. Оферта (тендерна пропозиція). Алгоритм проведення тендера муніципальних проектів.

Тема 6. Ситуаційне управління в муніципальному менеджменті

Ситуаційне управління в муніципальному менеджменті. Проблематика ситуаційного управління в муніципальному менеджменті. Причини виникнення проблемних ситуацій у розвитку муніципальних утворень. Види ситуацій розвитку муніципального утворення. Основні види ситуацій муніципального розвитку за формою прояву. Ситуаційне управління. Групи проблем ситуаційного муніципального управління. Аналіз ситуацій. Внутрішня структура проблеми. Виникнення і розпізнавання проблемної ситуації.

Модуль 2

Змістовий модуль 3 Управління місцевими матеріально-фінансовими та трудовими ресурсами

Тема 7. Управління місцевими фінансовими ресурсами

Поняття місцевих фінансів. Система місцевих фінансів. Склад місцевих фінансів: видатки, доходи. Суб'єкти, об'єкти місцевих фінансів, їх взаємовідносини. Місцеві податки і збори, їх вплив на фінансову забезпеченість місцевих бюджетів. Місцевий бюджет місцевого органу влади. Місцеві бюджети та їх місце в бюджетній системі України. Принципи, на яких ґрунтується бюджетна система України. Структура місцевого бюджету. Бюджетна класифікація, її складові. Дефіцит та профіцит бюджету.

Тема 8. Маркетингові підходи в муніципальному менеджменті

Муніципальний маркетинг: поняття, завдання. Маркетингова діяльність органів місцевого самоврядування муніципального утворення. Базові принципи муніципального маркетингу. Маркетингові інструменти. Ресурсний аналіз муніципального утворення. Ціноутворення: поняття, методи розрахунку, аналіз чинників впливу вибору конкретної цінової політики. Маркетингові інструменти для забезпечення зв'язків органів місцевого

самоврядування з громадськістю. Елементи комплексу просування інформації для органів місцевого самоврядування.

Тема 9. Кадровий менеджмент в муніципальному управлінні

Кадровий менеджмент. Мотивація персоналу. Відбір кадрів. Основні етапи відбору персоналу. Добір персоналу. Етапи добору персоналу. Канали набору персоналу. Традиційні методи добору персоналу. Типова структура професіограми. Формування кадрового резерву. Мотивація персоналу. Чинники процедури мотивації праці. Особливості управління персоналом в органах місцевого самоврядування в Україні. Обов'язкові загальні вимоги для державних службовців різних категорій. Вимоги до знань та умінь посадових осіб місцевого самоврядування.

Тема 10. Ризик-менеджмент та антикризове управління на місцевому рівні

Поняття ризику та невизначеності. Класифікація проектних ризиків. Риси ризику. Причини виникнення та наслідки проектних ризиків. Поетапна оцінка ризиків. Методи аналізу й оцінки ризиків інвестиційних проектів. Процедура експертної оцінки ризику. Найбільш поширені кількісні методи оцінки ризиків. Управління проектними ризиками. Методи зниження ризиків. Ефективні заходи, направлені на зниження ризиків. Постулати антикризового управління на муніципальному рівні.

Тема 11. Особливості муніципального управління в зарубіжних країнах

Муніципальне управління в зарубіжних країнах. Характеристика муніципального управління в зарубіжних країнах. Сучасні муніципальні системи і моделі зарубіжних країн. Англосаксонська (або англоамериканська) муніципальна система. Континентально-європейська (романогерманська) муніципальна система. Риси сучасній континентальній системі. Особливості організації муніципального управління у США, Франції, Німеччині, Великобританії, Польщі. Чинники, що сприяють утворенню спеціальних округів. Франція: рівні урядування на яких діють органи місцевого самоврядування. ФРН: рівні урядування. Типи місцевого самоврядування в Німеччині. Великобританія: типи структур місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування в Польщі. Система територіального устрою Польщі. Територіальне самоврядування в Польщі.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин										
	денна форма						Заочна форма				
	Усього	у тому числі					усього	у тому числі			
		л	п	лаб	інш.	с.р.		л	п	інш	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13
Модуль 1											
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади муніципального менеджменту											
Тема 1. Сутність та законодавча база муніципального менеджменту	15	3	2	-		10	14	1	1		12
Тема 2. Побудова системи муніципального менеджменту	12	2	1	-		9	13	1			12
Тема 3. Муніципальні послуги – продукт діяльності муніципального	13	3	1			9	13	-	-		13

утворення												
Разом за змістовим модулем 1	40	8	4	-	-	28	40	2	1			37
Змістовий модуль 2. Компоненти процесу муніципального управління												
Тема 4. Стратегічне управління розвитком муніципальних утворень	14	3	1			10	13	-				13
Тема 5. Проектний менеджмент у муніципальному управлінні	13	3	1			9	13	1	-			12
Тема 6. Ситуаційне управління муніципальним у менеджменті	13	2	2	-	-	9	14	1				13
Разом за змістовим модулем 2	40	8	4		-	28	40	2	-	-		38
Разом за модулем 1	80	16	8	-	-	56	80	4	1	-		75
Модуль 2												
Змістовий модуль 3. Управління місцевими матеріально-фінансовими та трудовими ресурсами												
Тема 7. Управління місцевими фінансовими ресурсами	14	3	1			10	14	1				13
Тема 8. Маркетингові підходи в муніципальному менеджменті	14	3	1	-	-	10	14	1				13
Тема 9. Кадровий менеджмент в муніципальному управлінні	14	3	1			10	14	1				13
Тема 10. Ризик-менеджмент та антикризове управління на місцевому рівні	14	3	1	-	-	10	14	1				13
Тема 11. Особливості муніципального управління в	14	2	2	-		10	14	-	1			13

зарубіжних країнах											
Разом за змістовим модулем 3	70	14	6		-	50	70	4	1	-	65
Разом за модулем 2	70	14	6			50	70	4	1		65
Усього годин	150	30	14	-	-	106	150	8	2		140
ІНДЗ	-	-	-	-	-	-	-			-	-
Усього годин	150	30	14	-	-	106	150	8	2		140

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	-	-

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочн
1	Сутність та законодавча база муніципального менеджменту	2	1
2	Побудова системи муніципального менеджменту	1	-
3	Муніципальні послуги – продукт діяльності муніципального утворення	1	-
4	Стратегічне управління розвитком муніципальних утворень	1	-
5	Проектний менеджмент у муніципальному управлінні	1	-
6	Ситуаційне управління в муніципальному менеджменті	2	-
7	Управління місцевими фінансовими ресурсами	1	-
8	Маркетингові підходи в муніципальному менеджменті	1	-
9	Кадровий менеджмент в муніципальному управлінні	1	-
10	Ризик-менеджмент та антикризове управління на місцевому рівні	1	-
11	Особливості муніципального управління в зарубіжних країнах	2	1
	Всього	14	2

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	-	-

7. Самостійна робота

Самостійна робота (СР) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані авдання виконуються здобувачами вищої освіти під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. СР є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом під час позааудиторної навчальної роботи здобувача вищої освіти.

Метою СР є засвоєння в повному обсязі навчальної програми та послідовне формування у здобувачів вищої освіти самостійності як риси характеру, що відіграє суттєву роль у формуванні сучасного фахівця вищої кваліфікації. Основними формами СР є такі:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;

- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання;
- підготовка до практичних занять та виконання домашніх завдань;
- систематизація вивченого матеріалу курсу перед написанням модульних контрольних робіт та підготовка до різних форм поточного контролю.

Теми, за якими проводиться самостійна робота здобувачів вищої освіти при вивченні курсу «Муніципальний менеджмент», наведено у таблиці

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочн
1	<p>Тема 1. Сутність та законодавча база муніципального менеджменту Дослідити:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Взаємозв'язок понять «місцеве самоврядування», «муніципальне управління» та «муніципальний менеджмент». 2. Взаємозв'язок публічної влади і публічного управління. 3. Адміністрування та менеджмент в публічному управлінні. 4. Поняття та види публічного управління. 5. Публічне управління та управління комерційними структурами. 6. Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази муніципального управління в Україні. 7. Зміст, переваги та недоліки Європейської Хартії місцевого самоврядування. 	10	12
2	<p>Тема 2. Побудова системи муніципального менеджменту Охарактеризувати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Джерела ідей управління суспільством і державою. 2. У яких системах здійснюється управління суспільством? 3. Що таке муніципальне утворення? Чи використовується такий термін в Україні? 4. З яких компонентів складається муніципальне утворення? 5. Дати характеристику поняттям муніципальне управління і муніципальний менеджмент. 6. Що таке місцеве самоврядування? 7. Які основні характеристики теорій місцевого самоврядування? 8. Що таке якість життя? 9. Компонентні моделі оцінки якості життя та економічного розвитку. 10. Значення природно-ресурсного потенціалу. 11. Які фази циклу життєвого розвитку муніципалітету? 	9	12
3	<p>Тема 3. Муніципальні послуги – продукт діяльності муніципального утворення</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. На основі яких характеристик можемо відрізнити послуги від інших товарів? 2. Який тип моделі розподілу функцій з надання послуг характерний для світової практики? 3. Які саме методи надання муніципальних послуг можуть бути обрані в муніципальному утворенні? Що слугує основою цього вибору? 4. Вкажіть, що є ефективністю та економічністю надання муніципальних послуг? 5. Проаналізуйте типи послуг і сферу їх надання. 6. Охарактеризуйте типи послуг та їх класифікацію. 	9	13

	<p>7. Висвітліть особливості управління сферою послуг на сучасному етапі України.</p> <p>8. Визначте поняття «муніципальні послуги» та охарактеризуйте особливості розвитку муніципальних послуг в Україні.</p> <p>9. Назвіть основні форми надання соціальних послуг та перелічіть основні види соціальних послуг;</p> <p>10. Встановіть порядок надання соціальних послуг недержавними суб'єктами;</p> <p>11. Визначте, що відноситься до недержавної сфери надання соціальних послуг та управління нею;</p> <p>12. Визначте, яким чином відбувається фінансування соціальних послуг.</p>		
4	<p>Тема 4. Стратегічне управління розвитком муніципальних утворень</p> <p>1. Чому у містах необхідне стратегічне управління (політичні, соціальні, економічні стимули)?</p> <p>2. Чому цілі розвитку муніципалітету повинні бути проранжовані за ступенем спільності і за пріоритетами.</p> <p>3. У чому переваги і недоліки конкурування муніципальних територій шляхом інвестування в дорогі проекти, які можуть повернути увагу до їх території?</p> <p>4. У чому полягає суть суперечливого іміджу?</p> <p>5. Як ви вважаєте, до яких негативних наслідків може призвести агресивна реакція на проблеми муніципального розвитку?</p> <p>6. Назви типові помилки в підходах до стратегії. У чому вони полягають? Як їх уникнути?.</p>	10	13
5	<p>Тема 5. Проектний менеджмент у муніципальному управлінні</p> <p>Дослідити, сформулювати:</p> <p>1. Муніципальний проект. Основні елементи проекту.</p> <p>2. Ознаки та класифікація проектів.</p> <p>3. Стадії життєвого циклу проекту.</p> <p>4. Функції управління муніципальними проектами.</p> <p>5. Учасники проекту.</p> <p>6. Тендер як конкурсна форма проведення підрядних торгів</p> <p>Основні учасники торгів.</p> <p>7. Оферта (тендерна пропозиція).</p> <p>8. Алгоритм проведення тендера муніципальних проектів.</p>	9	12
6	<p>Тема 6. Ситуаційне управління в муніципальному менеджменті</p> <p>Вивчити:</p> <p>1. Поясніть необхідність та охарактеризуйте основні положення і риси ситуаційного підходу в управлінні.</p> <p>2. Що таке проблемна ситуація?</p> <p>3. Назвіть причини виникнення проблемних ситуацій.</p> <p>4. Якими можуть бути види проблемних ситуацій?</p> <p>5. Що таке менеджмент ризику в організації управління муніципальними установами?</p> <p>6. Назвіть основні причини виникнення кризової ситуації в муніципальному менеджменті.</p> <p>7. Розкрийте сутність факторної обумовленості якості ситуаційних управлінських рішень.</p>	9	13
7	<p>Тема 7. Управління місцевими фінансовими ресурсами</p> <p>Проаналізувати:</p>	10	13

	<p>1. Чому місцеві фінанси є важливою складовою загальнодержавних фінансів?</p> <p>2. Які існують об'єктивні передумови виникнення місцевих фінансів?</p> <p>3. Перелічіть чинники, що зумовлюють необхідність місцевих фінансів.</p> <p>4. Що собою являють місцеві фінанси як категорія?</p> <p>5. Проаналізуйте основні функції місцевих фінансів.</p> <p>6. Яку роль відіграють місцеві фінанси в соціальному й економічному розвитку регіонів?</p> <p>7. Дайте характеристику основним законодавчим документам, які регламентують функціонування місцевих фінансів в Україні.</p>		
8	<p>Тема 8. Маркетингові підходи в муніципальному менеджменті Дослідити:</p> <p>1. Що таке маркетингові дослідження? Назвіть два основні напрямки досліджень у маркетингу.</p> <p>2. Вкажіть основні види маркетингових досліджень.</p> <p>3. Які головні етапи проведення маркетингового дослідження?</p> <p>4. Приведіть приклади основних видів маркетингової інформації та охарактеризуйте їх.</p> <p>5. Які методи можна використовувати для збору первинної маркетингової інформації?</p> <p>6. Які саме підсистеми входять до складу інформаційної маркетингової системи? Коротко охарактеризуйте їх.</p>	10	13
9	<p>Тема 9. Кадровий менеджмент в муніципальному управлінні Проаналізувати:</p> <p>1. Які фактори впливають на кадрову політику підприємства?</p> <p>2. Які завдання покладено на кадрову політику? Що є механізмом реалізації кадрової політики?</p> <p>3. Перерахуйте основні складові кадрової політики.</p> <p>4. Яким вимогам має відповідати ефективна кадрова політика?</p> <p>5. Які показники оцінюють ефективність кадрової політики?</p> <p>6. Які види кадрової політики виділяють за рівнем впливу керівництва на кадрову ситуацію?</p> <p>7. Які види кадрової політики за рівнем відкритості стосовно зовнішнього середовища для формування кадрового складу?</p>	10	13
10	<p>Тема 10. Ризик-менеджмент та антикризове управління на місцевому рівні Розглянути та проаналізувати:</p> <p>1. Чи можна стверджувати, що криза є природним етапом у процесі розвитку?</p> <p>2. За допомогою яких чинників можна ідентифікувати кризу, визначити її вид та глибину?</p> <p>3. Які основні соціальні та психологічні заходи необхідно вживати для ефективної роботи в умовах кризи?</p> <p>4. Укажіть приклади успішного подолання організаційної кризи.</p> <p>5. У чому полягає сутність концепції подолання кризи? Аналіз яких підсистем він повинний охоплювати?</p>	10	13
11	<p>Тема 11. Особливості муніципального управління в зарубіжних країнах Проаналізувати:</p> <p>1. Сформулюйте поняття місцевого управління і самоврядування.</p> <p>2. Назвіть основні системи організації влади на місцях. Визначте</p>	10	13

	їх сутність. 3. Назвіть основні теорії місцевого управління. Охарактеризуйте кожну з них. 4. Проаналізуйте основні риси адміністративно-територіального устрою зарубіжних країн. 5. Визначте відмінності систем органів управління на місцях в США, Великобританії, Японії, ФРН, Франції. 6. Проаналізуйте, як організовуються муніципальні вибори в зарубіжних країнах. 7. Установіть, яка структура, компетенція і порядок діяльності муніципальних рад. 8. Проаналізуйте компетенцію органів місцевого управління в зарубіжних країнах.		
Разом		106	140

8. Індивідуальні завдання

При вивченні курсу «Муніципальний менеджмент» здобувачам вищої освіти за темами, вказаними в тематичному плані дисципліни та у методичних рекомендаціях до самостійної роботи, пропонуються наступні види індивідуальних завдань:

- підготовка наукової статті до друку;
- виступ на наукових конференціях (друковані тези);
- участь у інтернет-конференціях;
- участь у студентських олімпіадах;
- конспект з теми (модуля) за заданим викладачем або власно розробленим здобувачем вищої освіти планом;
- реферат з теми (модуля) або вузької проблематики;
- анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, історичні розвідки тощо;
- розроблення навчальних та діагностичних тестових завдань (з теми, модуля, курсу);
- написання есе, творчих завдань тощо.

Реферативна доповідь та участь в її обговоренні можуть бути предметом окремого оцінювання викладачем або враховуватись ним при оцінці інших форм контролю.

Для студентів заочної форми навчання – контрольна робота.

9. Методи навчання

Викладання курсу «Муніципальний менеджмент» передбачає використання наступних груп методів навчання:

- 1) словесні методи (джерелом знання яких є усне або друковане слово):
  - *розповідь* – цей метод передбачає оповідну, описову форми розкриття навчального матеріалу з метою спонукання здобувачів вищої освіти до створення в уяві певного образу;
  - *пояснення* – метод, який передбачає розкриття сутності певного явища, процесу, закону;
  - *бесіда*, як метод, передбачає використання попереднього досвіду здобувачів вищої освіти з певної галузі знань і на основі цього залучення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових явищ, понять або відтворення вже наявних знань;
  - *навчальна дискусія* – метод передбачає проведення навчальних групових дискусій/обговорень з певної проблеми в малих групах; використовується для стимулювання пізнавального інтересу, залучення здобувачів вищої освіти до активного обговорення різноманітних наукових точок зору з тієї чи іншої проблеми, спонукання їх до осмислення різних підходів, до аргументації чужої і своєї позиції;

- *лекція* – передбачає розкриття у словесній формі сутності явищ, наукових понять, процесів, які знаходяться між собою в логічному зв'язку, об'єднані загальною темою; використовується для забезпечення закінченості і цілісності сприйняття здобувачами вищої освіти навчального матеріалу в його логічних опосередкуваннях і взаємозв'язках по темі в цілому;

2) *наочні методи* (джерелом знань яких є спостережувані предмети, явища, наочні посібники):

- *ілюстрація* – передбачає розкриття сутності предметів і процесів через їх символічне зображення; використовується для показу здобувачам вищої освіти ілюстративних посібників, плакатів, таблиць, графіків, схем, зарисовок на дошці, моделей і т.п.;

- *демонстрація* – метод, який характеризується рухомістю засобу демонстрування; використовується для показу здобувачам вищої освіти предметів і процесів в натурі і динаміці (наприклад, перегляд навчального кінофільму, презентації);

3) *практичні методи* (здобувачі вищої освіти отримують знання і виробляють вміння, виконуючи практичні дії, які сприяють формуванню та закріпленню практичних умінь при застосуванні раніше набутих знань). При викладанні курсу «Управління інноваціями в публічній сфері» використовуються наступні практичні методи:

- *практична робота* – для використання набутих знань у розв'язанні практичних завдань;

- *вправа* – для повторного виконання розумової або практичної дії з метою оволодіння нею або підвищення її якості;

- *аналітичний метод* – мисленнєвого або практичного розкладу цілого на частини з метою вивчення їх суттєвих ознак;

- *індуктивний метод* – для вивчення явищ від одиничного до загального;

- *дедуктивний метод* – для вивчення навчального матеріалу від загального до окремого, одиничного;

- *дослідницький метод* – передбачає здобуття знання, дослідження предмету або явища, формулювання висновків і застосування здобутих знань і навичок у житті, що вимагає від здобувачів вищої освіти максимуму самостійної пошукової, творчої діяльності, розв'язання наукових завдань;

- *проблемна ситуація* – організація навчального процесу, що передбачає створення проблемної ситуації та активну самостійну діяльність здобувачів вищої освіти у її розв'язанні. Це веде до ґрунтовного засвоєння і закріплення наукових положень, розвиває творче мислення і здатність до самостійної діяльності;

- *проблемний виклад* матеріалу – для створення проблемної ситуації

4) *інтерактивні методи навчання* (навчання, побудоване на активній взаємодії викладача та здобувачів вищої освіти):

- *кейс-метод* або *метод ситуаційних вправ* – метод, що дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності здобувачів вищої освіти, сприяє розвитку винахідливості, вмінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз і діагностику проблем;

- *ділова гра* – метод пошуку рішень в умовній проблемній ситуації, що застосовується як метод активного навчання її учасників з метою вироблення у них навичок прийняття рішень в нестандартних ситуаціях, а також як засіб тестування здібностей;

- *метод модерації* – метод, що дає змогу організувати інтерактивне спілкування, структуруючи та спрямовуючи групову роботу; спрямований на груповий пошук причин виниклої ситуації (проблеми), виявлення ймовірних наслідків і визначення шляхів вирішення ситуації;

- *інтелект-карта* – це спосіб зображення процесу мислення за допомогою схем і образів, що допомагає здобувачам вищої освіти вирішувати завдання та підвищувати якість навчання.

10. Очікувані результати навчання з дисципліни

Програмні результати навчання	Очікувані результати навчання з дисципліни
ПРН 4. Знати структуру та особливості функціонування сфери публічного управління та адміністрування.	<ul style="list-style-type: none"> - розуміти організаційні форми інтеграції науки і виробництва; - уміти орієнтуватися в теоретико-методологічних засадах муніципального менеджменту як механізму ефективного управління розвитком муніципальних утворень; - вміти виявити проблему та сформулювати концепцію розвитку муніципального утворення;
ПРН 5. Знати стандарти, принципи та норми діяльності у сфері публічного управління та адміністрування.	<ul style="list-style-type: none"> - розуміти принципи, стандарти, норми оцінювання ефективності діяльності місцевого самоврядування - знати принципи сучасного управління галузево-функціональними комплексами муніципального утворення;
ПРН 6. Знати основні нормативно-правові акти та положення законодавства у сфері публічного управління та адміністрування.	<ul style="list-style-type: none"> - розуміти систему нормативно-правового забезпечення управлінської діяльності місцевого самоврядування в Україні та її проблеми; - знати основні методи політики держави щодо місцевого самоврядування в Україні.
ПРН 8. Розуміти та використовувати технології вироблення, прийняття та реалізації управлінських рішень.	<ul style="list-style-type: none"> - знати теорію та методологію муніципального менеджменту; - знати технології вироблення, прийняття та реалізації управлінських рішень в інноваційній політиці підприємства, вміти використовувати їх для ефективної господарської діяльності; - розуміти характер вертикальних та горизонтальних зовнішніх взаємодій органів місцевого самоврядування; - знати особливості реалізації важелів спеціального економічного інструментарію муніципального менеджменту.
ПРН 11. Уміти відшукувати та узагальнювати інформацію, робити висновки і формулювати рекомендації в межах своєї компетенції.	<ul style="list-style-type: none"> - вміти організувати роботу по пошуку та узагальненню інформації для розробки та впровадження сучасного управління галузево-функціональними комплексами муніципального утворення; - на основі обробки отриманої інформації

	<p>вміти робити висновки і формулювати рекомендації по підвищенню ефективності діяльності муніципального утворення;</p> <p>- знати складові та принцип дії мотиваційного механізму діяльності муніципальних утворень.</p>
<p>ПРН 14. Уміти коригувати діяльність у випадку зміни вихідних умов</p>	<p>- уміти аналізувати ефективність діяльності муніципальних утворень з подальшим їх корегуванням;</p> <p>- розуміти теорію управління ризиками</p> <p>- набути навичок спілкування з фахівцями з питань управління галузево-функціональними комплексами муніципального утворення щодо проблемних питань та наукових досягнень, як на загальному, так і на професійному рівнях.</p>

11. Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів з дисципліни «Муніципальний менеджмент», згідно Рекомендації з навчально-методичного забезпечення у Національному університеті «Запорізька політехніка»* є:

* Рекомендації з навчально-методичного забезпечення у Національному університеті «Запорізька політехніка» / Укладачі: С.Б. Беліков та ін. Запоріжжя: Навчальний відділ, Навчально-методичний відділ, НУ «Запорізька політехніка». 2019. 18 с.

- залік / екзамен;
- поточне усне опитування;
- оцінка виконання практичних завдань;
- стандартизовані тести;
- командні проекти;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- розрахункові та розрахунково-графічні роботи;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- розрахункові роботи;
- оцінка виконання та захисту контрольної роботи (для заочної форми навчання)
- інші види індивідуальних та групових завдань;
- підсумковий контроль у формі екзамену по екзаменаційних білетах .

12. Критерії оцінювання

Згідно з Положенням про організацію освітнього процесу в Національному університеті «Запорізька політехніка»**, контрольні заходи включають в себе вхідний, поточний, рубіжний (модульний, тематичний, календарний), відстрочений, підсумковий та семестровий контроль, а також комплексні контрольні роботи та ректорські контрольні роботи.

Система контролю знань здобувачів вищої освіти з дисципліни «Муніципальний менеджмент» включає в себе вхідний, поточний, рубіжний та підсумковий контроль. Також, за окремим наказом ректора, може проводитись ректорський контроль знань здобувачів вищої освіти.

Вхідний контроль проводиться на початку вивчення нового курсу з метою визначення рівня підготовки здобувачів вищої освіти з дисциплін, які забезпечують цей курс. Контроль проводиться на першому занятті за завданнями, які відповідають програмі попередньої дисципліни. Для дисципліни «Муніципальний менеджмент» такими дисциплінами є «Економічна теорія», «Економіка і фінанси підприємства».

За результатами вхідного контролю розробляються заходи з надання індивідуальної допомоги здобувачам вищої освіти, коригування освітнього процесу.

Поточний контроль проводиться викладачами під час аудиторних занять. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки здобувачів вищої освіти до виконання конкретної роботи.

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти з дисципліни «Муніципальний менеджмент» є:

- відвідування лекційних та практичних занять;

** Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті «Запорізька політехніка»**/ Укладачі: В.Г. Прушківський, С.Т. Яримбаш, В.Л. Грешта, А.В. Пархоменко, С.І. Шило, О.О. Каплієнко, О.В. Коваленко, О.В. Лапкіна, П.В. Сахно, О.М. Стеценко, Н.Л. Ніколаєва, О.В. Савельєва, Л.М. Шило, О.В. Шепель, О.С. Калюжна, Є.О. Фасоль. - Запоріжжя: Навчальний відділ, Навчально-методичний відділ НУ «Запорізька політехніка». 2019. 59 с.

- систематичність та активність роботи на практичних заняттях;
- виконання обов'язкових завдань самостійної роботи;
- виконання індивідуальних дослідницьких завдань (за вибором здобувача вищої освіти або викладача);
- участь в конференціях, конкурсах наукових робіт та інноваційних проєктів, олімпіадах.

Для здобувачів вищої освіти *денного відділення* поточний контроль та оцінювання знань здобувачів вищої освіти здійснюється за наступними напрямками:

- робота на лекціях (присутність на лекційних заняттях, участь в експресопитуванні (тестуванні); участь у навчальній дискусії);
- робота на практичних заняттях (присутність на заняттях, доповідь з презентацією за тематикою самостійного вивчення дисципліни, усне опитування, тестування, рішення практичних задач, участь у навчальній дискусії, обговоренні ситуаційного завдання, участь у діловій грі, тощо).

Результати поточного контролю (поточна успішність) є основною інформацією під час проведення заліку і враховуються викладачем при визначенні результатів рубіжного контролю та підсумкової оцінки з дисципліни.

Рубіжний (модульний, тематичний, календарний) контроль – це контроль знань здобувачів вищої освіти після вивчення логічно завершеної частини навчальної програми дисципліни. Проводиться у вигляді модульної контрольної роботи або за результатом поточного контролю.

Підсумковий контроль з дисципліни проводиться з метою оцінювання результатів навчання на певному освітньому ступені або на окремих його завершених етапах за 100-бальною системою, національною шкалою та шкалою ЄКТС.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль з дисципліни «Муніципальний менеджмент» проводиться у формі семестрового заліку в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені робочим навчальним планом, індивідуальним навчальним планом здобувача вищої освіти. Завдання заліку включають теоретичні питання з курсу та практичне завдання.

Також передбачається **порядок зарахування пропущених занять**: усне відпрацювання пропущеної теми на встановлених за графіком викладача консультаціях з наданням конспекту лекційного або практичного заняття.

Підсумкова оцінка із дисципліни, яка виставляється в залікову відомість, є сумою балів за різні види навчальної роботи.

Кожен змістовний модуль оцінюється за 100-бальною шкалою.
Під час контролю враховуючи види робіт, які надані в таблиці.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ				
Види роботи		Кількість	Оцінка за 1 вид роботи	Всього за вид
1 Письмова робота				
1.1	Тести	10	3	30
1.2	Теоретичні питання	2	10	20
	УСЬОГО	12	-	50
2 Робота студента на протязі модульного тижня				
2.1	Конспект лекцій	1	5	5
2.2	Рішені і здані практичні завдання	1	5	5
2.3	Тести для поточного контролю	10	3	30
2.4	Самостійна робота студента	1	5	5
2.5	Присутність на занятті	1	5	5
	УСЬОГО	6	-	50
	РАЗОМ			100 балів

Підсумковий контроль визначається як середня двох контролів за перший та другий модулі.

Розподіл балів, які отримують студенти при поточному оцінюванні знань (залік)

Поточне тестування та самостійна робота											Сума
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	100
9	9	9	9	9	10	9	9	9	9	9	

T1, T2 ... T11 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D		
60-69	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Текст (конспект) лекцій з дисципліни «Муніципальний менеджмент» для студентів денного й заочного відділень спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», освітня програма «Регіональне управління» Укл.: Л.В. Шитікова. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2021. с . 82.

2. Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Муніципальний менеджмент» для студентів спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», освітня програма «Регіональне управління» денного відділення. Укл.: Л.В.Шитікова. Запоріжжя: ЗНТУ, 2021. с.52

3. Методичні вказівки до виконання контрольних робіт з дисципліни «Муніципальний менеджмент» для студентів спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», освітня програма «Регіональне управління» заочного відділення. Укл.: Л.В.Шитікова. Запоріжжя: ЗНТУ, 2021. с. 41.

14. Рекомендована література

Базова

1. Євтушенко О. Н. Муніципальний менеджмент : [підручник] Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. 404 с.

2. Муніципальний менеджмент: підручник / Мельник А.Ф., Монастирський Г.Л., Дудкіна О.П. 2 видання. Тернопіль, 2019. 364 с.

3. Євтушенко О. Н. Муніципальний менеджмент: у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях : навчальний посібник Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 332 с.

4. Кравченко В.В. Основи муніципального менеджменту: навчальний посібник. К.: Атіка-Н, 2018. 304 с.

5. Жаліло Я. А. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу : аналітична доповідь. Київ, 2019. 115 с.

6. Чернов С. І. Конспект лекцій з дисципліни «Муніципальний менеджмент» для студентів бакалавріату усіх форм навчання спеціальності 073 Менеджмент . Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 50 с.

7. Нємець Л. М., Яковлева Ю. К., Полевич І. О. Муніципальне управління: навчальний посібник для самостійної роботи студентів-магістрантів, які навчаються за спеціальністю «Економічна та соціальна географія».Харків, 2013. 74 с.

8. Адамов Б.І. Економічна сутність міста і закономірності еволюції міських поселень. Донецьк: ІЕП НАН України, 2016. 25 с.

9. Андрусюк Б.П. Місцеве самоврядування в сучасній Україні: проблеми і перспективи К.: СтилоС, 2017. 232 с.

10. Ачкасов В.А. Опыт местного самоуправления на Западе. Правоведение. 2015. №4. С.43-48. 15. Батанов О.В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: монографія / О.В. Батанов. К.: Ін-Юре, 2018. 512 с.

11. Кравченко В.В. Основи муніципального менеджменту: навчальний посібник К.: Атіка-Н, 2018. 304 с.

Допоміжна

1. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: навчальний посібник. К.: Т-во «Знання», КОО, 2015. 487 с.

2. Кузнецова О.В. Экономическое развитие регионов: теоретические и практические аспекты государственного регулирования. М.: Изд-во ЛКИ, 2007. 304 с.

3. Курс лекцій для підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування: навч. посібник. Тернопіль: ВАТ «ГВПК «Збруч», 2017. 249 с.

4. Мамонова В.В. Методологія управління територіальним розвитком . Х.: Видавництво ХарРІ НАДУ «Магістр», 2018. 196с.

5. Місцеве самоврядування: організація роботи сільського, селищного голови/ за заг. ред. А. Чемериса. Львів: Ліга-Прес, 2015. 320 с.

6. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід / за ред. А.Ткачука. К.: Заповіт, 2015. 187 с.
7. Місцеві фінанси: підручник / За ред. О.П. Кириленко. К.: Знання, 2018. 677 с.
8. Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін: монографія / за ред. А. Ф. Мельник. Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2017. 528 с.
9. Савченко и др.; под общ. ред. В.Н. Иванова, В.И. Патрушева. [2-е изд.]. М.: Муниципальный мир, 2018. 256 с.
10. Муниципальные и региональные процессы в условиях глобализации и европеизации: сборник / под ред. Г. В. Витткэмпера, Г. Я. Козлова, В. С. Авдоница. М.: КДУ, 2018. 456 с.
11. Павлюк К.В. Концептуальні основи фінансової незалежності місцевого самоврядування/ Фінанси України. 2017. № 7. С.36-37.

Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>
2. Громадянське суспільство і влада: інтерактивна інформаційноаналітична система. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://civic.kmu.gov.ua>
3. Державне управління: теорія та практика. Електронне наукове фахове видання НАДУ при Президентіві України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DUTP>.
4. Кабінет Міністрів України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
5. Національна рада реформ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://reforms.in.ua/>
6. Національне агентство України з питань державної служби [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт Нац. агенства України з питань держ. служби. Режим доступу : nads.gov.ua.
7. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентіві України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/>
8. Президент України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>
9. Теоретичні та прикладні питання державотворення. Електронне наукове фахове видання ОРІДУ НАДУ при Президентіві України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/index.html>.
10. Про адміністративні послуги [Електронний ресурс] : Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI. Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
11. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади : наказ Мінрегіону від 30 березня 2016 року № 75 / Баланс-Бюджет. 2016. № 31. С. 8.
12. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР ВРР України. 1997. № 24. Ст. 170.
13. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 березня 2000 р. № 1602-III / ВРР України. 2000. № 25. Ст. 195.
14. Про державні цільові програми : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1621-IV // ВРР України. 2004. № 25. Ст. 352.
15. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII // ВРР України. 2015. № 13. Ст. 91.
16. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів: постанова Кабінету Міністрів

України від 11 листопада 2015 р. № 932// Офіц. вісн. України. 2015. № 92. С. 111. (Ст. 3131, код акта 79471/2015).

17. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 7 червня 2001 р. № 2493-III // ВВР України. 2001. № 33. Ст. 175.

18. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17 червня 2014 р. № 1508-VII // ВВР України. 2014. № 34. Ст. 1167.

19. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р// Офіц. вісн. України. 2014. № 30. С. 18 (Ст. 831, код акта 72156/2014).

20. Офіційний сайт Верховної Ради України Режим доступу : www.rada.gov.ua

21. Інтернет-портал для управлінців Режим доступу : www.management.com.ua/

22. Електронна бібліотека економічної та ділової літератури Режим доступу : <http://www.aup.ru/library/>